

Szakmai beszámoló
 a "*Nagy lélok egy kis emberben*"
 A szegényember kutatója, Kiss Lajos című vándorkiállításához

A nyíregyházi Josa András Múzeum jogelődje az 1868-ban alakult Szabolcs Vármegyei Régészeti Egylet volt. Első, orvos, régész igazgatója a Josa András (1834-1918) volt, aki évtizedekig gondozta, gyarapította a gyűjteményt. Múzeumunk második igazgatója Kiss Lajos (1881-1965) nem kevésbé fontos szerepet töltött be intézményünk életében. A hódmezővásárhelyi születésű fiatalember 1912-ben került a múzeumba, akkor még mint Josa András segédje, de egyben kiszemelt utódja is. Alapítónk halála után nem sokkal nevezték ki a múzeum élére igazgatónak. Nyíregyházát csak nem sokkal a második világháború befejezése után, 1948-ban hagyta el, így közel negyven évet töltött Nyíregyházán.

A pályáját néprajzusként kezdő Kiss Lajos Josa mellett kitanulta a régészet mesterségét is, de más területeken is új szintet vitt a korábban leginkább csak a régészeti gyűjteményéről ismert nyíregyházi múzeumba; így többek között hozzá fűződik a Képzőművészeti gyűjtemény megalapítása.

Pályája sokszínű volt. Szívén viselte a múzeum régészeti gyűjteményének gyarapítását, de fontos volt számára a néprajzi tárgyak, szokások, hagyományok gyűjtése is. Életművének egyik, megyénkhez kötődő – több évtizedes munkájának gyümölcse – a Régi Rétköz (1961) című munkája, melyben Szabolcs megye egyik tájegységének komplex bemutatására törekedett, néprajzi szempontból. A XIX. század második felében meginduló, az egykori mocsaras-lápos terület lecsapolási munkálatai következtében egy ősi, mára már nyom nélkül elpusztult életmód emlékeit, maradványait igyekezett megörökíteni munkájában.

Nyíregyházán érte a front közeledésének híre is 1944 őszén. Összecsomagolva a múzeum legértékesebb tárgyait, ládába csomagolt azokat. Nem rajta múlt, hogy azok végül is nem kerültek elszállításra. De talán jobb is így, ki tudja mi lett volna különben a sorsuk, melyek így kisebb károsodással túléltek a a vérzivataros időköt.

Múzeumunk nagy második nagy formátumú igazgatójának életműve előtt tisztelegve gondoltuk úgy, hogy talán kevésbé ismert, Kossuth-díjjal az elsők között kitüntetett (1948) igazgatójának szentelünk egy időszak kiállítást. Kiállításunk címe és mottója "*Nagy lélok egy kis emberben*" jól tükrözi – sajnos leginkább csak a szakmai körökben történő – elismertségét.

Erre való tekintettel gondoltuk a fentebb már megfogalmazott munkásságának két jelentős állomására felépíteni kiállításunkat, melyek két enteriőrben öltöttek testet.

Az egyik a tudós néprajzost, a Rétköz kutatójának állít emléket, aki fáradhatatlanul járta a Rétköz falvait, s bírta szóra a régi világra még emlékező öregeket. Kiállításunknak ez a része bepillantást nyújtott a „Régi Rétköz” világába.

Másik enteriőrünk az 1944-es év őszét idézte fel, amikor a tudós kutató, elődjének és a saját, több évtizedes munkájának gyümölcseit igyekszik megmenteni az utókor számára. Felidéztük,

hogy nézett ki akkoriban a múzeum és gyűjtemény, s megpróbáltuk – részben korabeli utalások alapján – azt is, hogyan csomagolta össze az akkori múzeumi gyűjtemény legértékesebb tárgyait.

Ez a két enteriőr képezte a kiállítás gerincét a megfelelő tablókkal ellátva, melyek segítették a jelenetek értelmezését. Megvalósítottunk egy úgynevezett lapozgatót is, ahol 14 darab kétoldalas poszteren keresztül tértünk Kiss Lajos változatos életútjának és munkásságának különböző állomásaira a családi életétől kezdve a Hódmezővásárhelyhez kötődő kutatásain át egészen a nyíregyházi Vasút utcai temető bemutatást szolgáló hírlapi cikkéig. A változatos tematika sok érdekességgel szolgálhatott az érdeklődő közönség számára.

A falakat a néprajzi munkásságára utaló, néprajzi ihletésű tornácimitációkkal tettük változatosabbá, ahol az ablakok szerepét betöltő dekorkeretekben saját rajzai, vázlatai, illetve munkáiból történő változatos szövegek adtak további információkat a nagyközönség számára.

A kiállítás megvalósítására a Nemzeti Kulturális Alaptól 1 000 000 Ft-t nyertünk installáció készítésre. (Bábok, lapozgató, lápi életkép.) A kiállítás többi részének elkészítését, megvalósítását a múzeum önerőből valósította meg.

A kiállítás 2019. június 22-én, a Múzeumok éjszakáján nyílt meg, s állt fenn egy hónapig. Ennek időtartama alatt 3001 fő látogatta meg, s ez alapján sikeresnek ítélni lehetjük meg.

Vállalva a pályázatban leírtakat további két helyre vándorol még a kiállítás. Jelenleg a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Csengerben tekinthető meg, majd Hódmezővásárhelyen, Kiss Lajos szülővárosában tekintheti meg az érdeklődő nagyközönség

Múzeumpedagógiai szakmai beszámoló

A kiállítás egyik célja az élményközpontúságra és interaktivitásra való törekvés a korosztályok életkori sajátosságainak figyelembe vételével az élethosszig tartó tanulás támogatása, valamint az iskolák és a múzeum közötti partnerség erősítése, kompetenciafejlesztés, a formális oktatást kiegészítő múzeumpedagógiai foglalkozások révén. További célunk volt, az információs dömping útvesztőiben keresgélő diákoknak megmutatni egy irányadó helyes utat a kulturális értékeink és örökségünk, valamint az ehhez kapcsolódó tudás és értékrend megismeréséhez, elsajátításához és továbbadásához.

A kiállítás térben és időben két dimenzió közötti tárgyasult valóságot tárta a diákok elé, amelybe szétválaszthatatlanul ágyazódott be a helytörténet és a múzeumtörténet, s ezeket egyetlen ember – a nagy példakép Kiss Lajos kötötte össze.

A kiállításhoz tervezett múzeumi foglalkozások kötetlenebb programként jelentősen javították a gyermekek kommunikációs képességét, segítették a kooperatív tanulást, nagymértékben növelték a tanulás határfokát, a látottak és hallottak befogadását, feldolgozását. A játékos, élményközpontú, szórakozva tanulás a diákokat önálló ismeretszerzésre, kutatásra serkentette. A foglalkozásokon igyekeztünk eredményesen a szélsőségeket elkerülve ötvözni a valós és virtuális világ adta lehetőségeket.

A különböző korosztályú célcsoportoknak eltérő múzeumpedagógiai programokat kínáltunk, az informáláson és az összefüggések bemutatásán túl kompetenciafejlesztésre, élményszerzésre törekedtünk. Interaktív megoldásokkal inspiráltunk, provokáltunk, tágitottuk a gyermekek látókörét, ezért minden érzékszervüket megszólítottuk. Fontosnak tartottuk, hogy a már meglévő ismereteiket rendszerezzék: összehasonlításokra, megkülönböztetésekre, csoportosításokra, következtetésekre, általánosításokra, önálló véleményformálásra sőt, ítéletalkotásra voltak képesek. Nyitottak voltunk az eltérő kulturális és szociális háttérű diákcsoportok differenciált fejlesztésére és akadályok nélküli befogadására.

Megvalósult múzeumpedagógiai foglalkozások:

Ki a Tisza vizét issza...1-4. osztály

A kiállítás folyosójáról ingó lápot és zsombékot imitáló kartonlapokon „*lábadozva*” jutottunk be a kiállítótérbe, ezzel a mozgásos, interakciós játékkal vezettük be a foglalkozást. A rétközi életképet szemlélve megbeszéltük a látottakat, majd elmeséltük a rétközi táj arculatát nagyban meghatározó Tisza folyó egyik eredetmondáját. Kreatív térhasználattal az előre odakészített természetes anyagokat halmazokba rendszereztük - kavicsok, kukoricacsutka és csuhé, kisebb-nagyobb fadarabok, rongyok, gombok, madzag – és megpróbáltuk kitalálni, azután elkészíteni a régi Rétköz gyermekjátékait. Tárgyalkotás: csuhébabát készítettünk.

Egy emberöltő a Rétközben – 5-8. osztály

A kiállításban a diákok szerepjáték során csoportokat alkotva 5-5 db kis mágneses fóliázott papírhalat horgásztak ki a padlón imitált erekből, ergékből, tisztásokból, amelyekről a Rétköz szókinccstárából merítettünk egy kis ízelítőt. A halak egyik oldalára a rétközi életformához kötődő rég elfeledett kifejezéseket írtuk fel, a másik oldalán a rövid magyarázat volt látható. Megvitatattuk, mit jelentenek azok a régi szavak, közben arra is fény derült, hogy a Rétköz lakói mennyire ki voltak szolgáltatva a természetnek, ugyanakkor nélküle sem létezhetek volna. Memória és koncentrációfejlesztő játékkal újra elhangzottak a rövid magyarázatok, amelyekre villámgyorsan kellett megadni a megfelelő kifejezést. A kooperatív módszert alkalmazva, csoportokban arra kerestük a választ, hogy hajdanán milyen házkörűli munkát végeztek a kortársaik, mi volt a gyermekek feladata a nagycsaládon belül? Improvizációs játékkal kiválasztottunk egy fiút és egy leányt, akik viseletrekonstrukciókat öltöttek magukra, miközben megismerkedtünk a régi ruhadarabok elnevezéseivel, valamint csoportokban a viseletekhez kapcsolódó szólásokat, közmondásokat gyűjtöttünk.

A kiállításához kapcsolódó foglalkozásokon táborozó diákcsoportokat fogadtunk, 11 csoport vett részt, összesen 234 diák.

